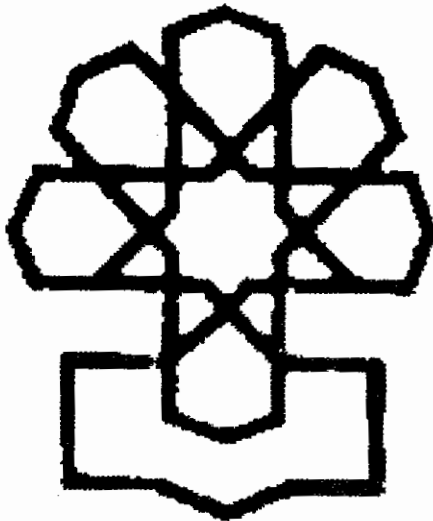

۳۴ ۱۱

ابعاد و ماهیت لایحه بودجه سال ۱۳۸۰ کل کشور به قیمت‌های ثابت

درباره لایحه بودجه ۱۳۸۰ - شماره (۳۳)

روشنای مجلس شورای اسلامی
خانه و واحد اسناد و کتابخانه ملی
شماره: ۱۲۴۰۵
تاریخ: ۷۹ / ۱۰ / ۲۵

کد موضوعی: ۱۶۰

شماره مسلسل: ۵۹۴۸

ابعاد و ماهیت لایحه بودجه سال ۱۳۸۰ کل کشور به قیمت‌های ثابت

کد موضوعی: ۱۶۰

شماره مسلسل: ۵۹۴۸

لایحه بودجه سال ۱۳۸۰ از نظر درآمدهای عمومی با افزایش ۱۸/۴ درصدی به رقم ۱۳۵/۲ هزار میلیارد ریال رسیده است. این افزایش بیش از مقداری است که برآوردهای مختلف برای تورم نشان می‌دهد. از آنجا که در قانون برنامه سوم رقمی برای تورم اعلام نشده است تنها می‌توان به گفته‌های مختلف استناد کرد ولی رقمی رسمی برای تورم مورد انتظار در طول سال‌های برنامه وجود ندارد. بررسی روندهای کلان بودجه می‌تواند تصویر بودجه به قیمت ثابت را به دست بدهد. جدول شماره ۱ درآمد و هزینه‌های بودجه‌ای را نشان می‌دهد.

جدول ۱- درآمد و هزینه‌های بودجه‌ای به قیمت جاری (واحد: میلیارد ریال)

درآمد کل	مالیات	هزینه کل	هزینه جاری	هزینه سرمایه‌گذاری	
۶,۹۳۳/۵	۲,۷۶۵/۲	۸,۰۹۰/۷	۵,۵۶۳/۸	۲,۵۲۷/۰	۱۳۷۰
۹,۸۸۴/۵	۳,۷۷۵/۵	۱۰,۷۵۶/۸	۷,۸۰۸/۰	۲,۹۴۸/۸	۱۳۷۱
۲۰,۲۵۰/۷	۴,۰۶۱/۳	۲۰,۸۸۶/۹	۱۳,۶۵۴/۷	۷,۲۳۲/۲	۱۳۷۲
۲۹,۲۴۴/۵	۵۴۹/۸	۲۸,۹۱۲/۴	۱۹,۸۴۱/۱	۹,۰۷۱/۳	۱۳۷۳
۴۱,۵۷۵/۴	۷,۳۱۳/۰	۴۱,۳۳۰/۹	۲۸,۴۴۸/۱	۱۲,۸۸۲/۸	۱۳۷۴
۵۳,۲۷۵/۶	۱۲,۵۶۰/۲	۵۶,۷۸۳/۱	۳۷,۵۷۱/۲	۱۹,۲۰۱/۹	۱۳۷۵
۶۲,۵۶۹/۱	۱۷,۳۴۴/۶	۶۵,۴۳۸/۰	۴۴,۹۶۶/۹	۲۰,۴۷۱/۱	۱۳۷۶
۵۳,۷۶۱/۷	۱۸,۶۸۶/۶	۷۰,۹۷۰/۳	۵۳,۵۴۵/۶	۱۷,۴۲۴/۷	۱۳۷۷
۹۴,۵۷۱/۷	۲۵,۸۳۱/۴	۹۳,۱۶۰/۸	۶۸,۲۱۹/۳	۲۴,۹۴۱/۵	۱۳۷۸
۱۱۰,۳۹۵/۵	۳۳,۹۶۰/۷	۱۱۱,۳۳۵/۵	۸۴,۹۶۵/۳	۲۶,۳۷۰/۳	۱۳۷۹
۱۳۵,۳۶۹/۹	۴۳,۹۴۳/۹	۱۳۶,۶۱۴/۹	۱۰۲,۵۸۲/۳	۳۴,۰۳۲/۵	۱۳۸۰

در این جدول، ارقام مربوط به سال‌های ۱۳۷۰ الی ۱۳۷۹ ارقام مصوب و ارقام سال ۱۳۸۰ ارقام لایحه است. در فاصله ده سال، درآمد دولت ۱۹/۵ برابر شده است. در همین فاصله، هزینه‌های بودجه‌ای به ۱۶/۹ برابر رسیده است. این افزایش در نفس خود بسیار زیاد است و نشان می‌دهد که بودجه دولت بسیار بزرگ شده است.

در بررسی درآمدهای مالیاتی این نکته آشکار می‌شود که در فاصله ۱۳۷۰-۱۳۸۰، درآمدهای مالیاتی به ۱۵/۹ برابر رسیده است. به عبارت دیگر، رشد درآمدهای مالیاتی محدودتر از افزایش درآمدهای بودجه‌ای بوده است. در مورد هزینه‌های جاری، مبلغ این هزینه‌ها در طول دوره ۱۸/۴ برابر شده است. در مورد هزینه‌های سرمایه‌ای، مبلغ هزینه ۱۳/۵ برابر شده است. به بیان دیگر، در طول سال‌ها به تدریج از وزن هزینه‌های سرمایه‌ای کاسته شده و بر وزن هزینه‌های جاری دولت افزوده شده است. این وضع می‌تواند نشانه‌ای باشد که بار توسعه‌ای حضور دولت در اقتصاد ملی به تدریج محدودتر شده است.

با وجود این، موضوعی که باید به آن توجه داشت این است که آیا این گسترش از توهم پولی و تورم ناشی شده است یا آن که بودجه در واقع نسبت به کل اقتصاد بزرگ شده است. برای بررسی این موضوع، نخستین گام این است که ببینیم ابعاد بودجه به قیمت‌های واقعی چقدر است؟ جدول شماره ۲ مقدار بودجه را به قیمت ثابت سال ۱۳۶۹ نشان می‌دهد. برای محاسبه ارقام به قیمت ثابت از اعداد تورم استفاده شده است زیرا ضرایب قیمتی برازنده برای هر یک از اقلام هزینه و درآمد دولت وجود ندارد. ارقام تورم در جدول شماره ۳ آورده شده است. در جدول ۲ دیده می‌شود که درآمد بودجه‌ای به قیمت ثابت سال ۱۳۶۹، در سال ۱۳۸۰ در حد ۲/۳ برابر درآمد بودجه‌ای سال ۱۳۷۰ به قیمت سال ۱۳۶۹ بوده است. به بیان دیگر، درآمدهای بودجه‌ای به قیمت ثابت، در این فاصله بیش از دو برابر شده است. هزینه‌های بودجه‌ای هم در این فاصله بیش از دو برابر شده است. به طور خلاصه، ابعاد واقعی بودجه بیش از دو برابر شده است.

جدول ۲- درآمد و هزینه‌های بودجه‌ای به قیمت ثابت سال ۱۳۶۹ (واحد: میلیارد ریال)

درآمد کل	مالیات	هزینه کل	هزینه جاری	هزینه سرمایه‌گذاری	
۵,۷۴۴/۴	۲,۲۹۱/۰	۶,۷۰۳/۱	۴,۶۰۹/۶	۲,۰۹۳/۶	۱۳۷۰
۶,۵۸۳/۰	۲,۵۱۴/۵	۷,۱۶۴/۰	۵,۲۰۰/۱	۱,۹۶۳/۸	۱۳۷۱
۱۰,۹۷۳/۹	۲,۲۰۰/۸	۱۱,۳۱۸/۶	۷,۳۹۹/۵	۳,۹۱۹/۱	۱۳۷۲
۱۱,۷۲۱/۶	۲۲۰/۳	۱۱,۵۸۸/۵	۷,۹۵۲/۶	۳,۶۳۵/۸	۱۳۷۳
۱۱,۱۵۴/۰	۱,۹۶۲/۰	۱۱,۰۸۸/۴	۷,۶۳۲/۱	۳,۴۵۶/۲	۱۳۷۴
۱۱,۶۰۱/۴	۲,۷۳۵/۱	۱۲,۳۳۵/۲	۸,۱۸۱/۶	۴,۱۸۳/۶	۱۳۷۵
۱۱,۶۱۵/۸	۳,۲۱۹/۹	۱۲,۱۴۸/۳	۸,۳۴۷/۹	۳,۸۰۰/۴	۱۳۷۶
۸,۴۵۱/۰	۲,۹۳۷/۴	۱۱,۱۵۶/۱	۸,۴۱۷/۰	۲,۷۳۹/۰	۱۳۷۷
۱۲,۳۷۸/۱	۳,۳۸۱/۰	۱۲,۱۹۳/۴	۸,۹۲۸/۹	۳,۲۶۴/۵	۱۳۷۸
۱۲,۵۶۴/۵	۳,۸۶۵/۳	۱۲,۶۷۱/۵	۹,۶۷۰/۲	۳,۰۰۱/۳	۱۳۷۹
۱۳,۳۹۷/۳	۴,۳۴۹/۱	۱۳,۵۲۰/۵	۱۰,۱۵۲/۴	۳,۳۶۸/۱	۱۳۸۰

جدول ۳- محصول ناخالص داخلی به قیمت جاری و ثابت سال ۱۳۶۹

نرخ تورم (درصد)	محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت (میلیارد ریال)	محصول ناخالص داخلی به قیمت جاری (میلیارد ریال)	
۲۰/۸	۱۱,۸۲۴/۸	۴۸,۶۷۲/۶	۱۳۷۰
۲۴/۴	۱۲,۴۷۷/۸	۶۴,۴۰۰/۸	۱۳۷۱
۲۲/۹	۱۳,۰۷۱/۰	۹۳,۵۱۸/۰	۱۳۷۲
۳۵/۲	۱۳,۲۸۰/۴	۱۲۹,۳۵۰/۸	۱۳۷۳
۴۹/۴	۱۳,۸۸۴/۰	۱۸۰,۸۰۰/۱	۱۳۷۴
۲۳/۲	۱۶,۱۹۲/۳	۲۳۵,۷۵۷/۲	۱۳۷۵
۱۷/۳	۱۶,۶۹۸/۲	۲۷۷,۶۶۴/۸	۱۳۷۶
۱۸/۱	۱۷,۰۴۶/۸	۳۲۷,۵۹۵/۸	۱۳۷۷
۲۰/۱	۱۷,۴۵۵/۱	۴۱۶,۶۹۶/۸	۱۳۷۸
۱۵/۰	۱۷,۹۷۸/۸	۴۹۱,۷۰۳/۱	۱۳۷۹
۱۵/۰	۱۸,۳۳۸/۳	۵۷۵,۲۹۱/۵	۱۳۸۰

نگاهی به ارقام اصلی درآمد و هزینه دولت به قیمت ثابت نشان می‌دهد که در این فاصله درآمدهای واقعی مالیاتی $1/9$ برابر، هزینه‌های واقعی جاری $2/2$ برابر و هزینه‌های واقعی توسعه‌ای $1/6$ برابر شده است. به بیان دیگر، به قیمت‌های واقعی تأثیر توسعه‌ای بودجه دولت به نسبت محدود شده است. این وضع را می‌توان با بررسی‌های دقیق‌تر سالانه نیز نشان داد، با وجود این با همین بررسی مختصر هم می‌توان به اولویت‌های بودجه‌ای پی برد.

برای دیدن سهم دولت در اقتصاد ملی باید ابعاد بودجه و ارقام اصلی آن را در مقایسه با ابعاد اقتصاد ملی ارزیابی کرد. برای این کار محصول ناخالص ملی ملاک قرار می‌گیرد. جدول شماره ۳ ارزش جاری و ثابت محصول ناخالص داخلی را نشان می‌دهد. از آنجا که ارزش تولید ملی برای سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ مشخص نیست، در جدول برآوردهای آن ذکر شده است. این برآوردها کم و بیش واقع‌بینانه است. بررسی نشان می‌دهد که در فاصله ۱۳۷۰-۱۳۸۰، ارزش محصول ناخالص داخلی به قیمت جاری $11/8$ برابر و به قیمت ثابت $1/6$ برابر شده است. در هر دو مورد، افزایش محصول ناخالص ملی محدودتر از افزایش هزینه و درآمد دولت بوده است. این امر نشانه‌ای است که ابعاد دولت به قیمت‌های جاری و ثابت در اقتصاد ملی سیر صعودی داشته است.

برای بررسی ابعاد بودجه دولت به قیمت‌های جاری از جدول شماره ۴ استفاده شده است. در این جدول دیده می‌شود که درآمدهای بودجه‌ای از $14/2$ درصد محصول ناخالص داخلی در سال ۱۳۷۰ به $23/5$ درصد محصول ناخالص داخلی در سال ۱۳۸۰ افزایش یافته است. در این فاصله، هزینه‌های بودجه‌ای هم از $16/6$ درصد محصول ناخالص داخلی به $17/8$ درصد محصول ناخالص داخلی رسیده است.

جدول ۴- نسبت درآمد و هزینه‌های بودجه‌ای به قیمت جاری

به محصول ناخالص داخلی به قیمت جاری (واحد: درصد)

هزینه سرمایه گذاری	هزینه جاری	هزینه کل	مالیات	درآمد	
۵/۱۹۱۸	۱۱/۴۳۱۱	۱۶/۶۲۲۷	۵/۶۸۱۲	۱۴/۲۴۵۲	۱۳۷۰
۴/۵۷۸۸	۱۲/۱۲۴۱	۱۶/۷۰۲۹	۵/۸۶۲۵	۱۵/۳۴۸۴	۱۳۷۱
۷/۸۳۳۵	۱۴/۶۰۱۱	۲۲/۴۳۴۶	۴/۳۴۲۸	۲۱/۶۵۴۳	۱۳۷۲
۷/۰۱۲۹	۱۵/۸۳۹۰	۲۲/۸۵۱۹	۰/۴۲۵۰	۲۲/۶۰۸۷	۱۳۷۳
۷/۱۲۵۴	۱۵/۸۳۴۶	۲۲/۹۶۰۰	۴/۰۴۴۸	۲۲/۹۹۵۲	۱۳۷۴
۸/۱۴۹۰	۱۵/۸۳۶۴	۲۴/۰۸۵۴	۵/۳۲۷۶	۲۲/۵۹۷۷	۱۳۷۵
۷/۳۷۲۶	۱۶/۱۹۴۷	۲۳/۵۶۷۳	۶/۲۴۶۶	۲۲/۵۳۴۰	۱۳۷۶
۵/۳۱۹۰	۱۶/۳۴۵۰	۲۱/۶۶۴۰	۵/۷۰۴۲	۱۶/۴۱۱۰	۱۳۷۷
۵/۹۸۵۵	۱۶/۳۷۱۵	۲۲/۳۵۷۰	۶/۱۹۹۱	۲۲/۶۹۵۶	۱۳۷۸
۵/۳۶۳۱	۱۷/۲۷۹۸	۲۲/۶۴۲۹	۶/۹۰۶۸	۲۲/۲۵۱۷	۱۳۷۹
۵/۹۱۵۷	۱۷/۸۳۱۴	۲۳/۷۴۷۱	۷/۶۳۸۵	۲۳/۵۳۰۷	۱۳۸۰
۶/۳۴۰۷	۱۵/۳۸۰۸	۲۱/۷۲۱۴	۵/۲۰۷۲	۲۰/۶۴۳۰	متوسط

افزایش سهم درآمدهای مالیاتی از ۵/۷ درصد محصول ناخالص داخلی در سال ۱۳۷۰ به ۷/۶ درصد محصول ناخالص داخلی در سال ۱۳۸۰ بوده است. در مورد هزینه‌های جاری افزایش سهم از ۱/۴ درصد به ۱۷/۸ درصد محصول ناخالص داخلی و در مورد هزینه‌های سرمایه‌ای این افزایش از ۵/۲ به ۵/۹ درصد محصول ناخالص داخلی رسیده است. در کلیه موارد، رقم مربوط به سال ۱۳۸۰ به مراتب بالاتر از متوسط دوره بوده است. این وضع نشان می‌دهد که ابعاد دولت به قیمت جاری بزرگ شده است. این در حالی است که ابعاد دولت به عنوان یک معیار مشخص برای پیشرفت عملیات واگذاری فعالیت‌های اقتصادی به بخش خصوصی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

برای بررسی ابعاد بودجه دولت به قیمت‌های ثابت از جدول شماره ۵ استفاده شده است. این جدول نشان می‌دهد که نسبت درآمدهای بودجه‌ای به محصول ناخالص داخلی به قیمت

ثابت از ۴۸/۶ درصد در سال ۱۳۷۰ به ۷۳/۱ درصد در سال ۱۳۸۰ افزایش یافته است. در دوره مورد بحث، نسبت درآمدهای بودجه‌ای به محصول ناخالص داخلی کشور به طور متوسط ۶۱ درصد بوده است. هزینه‌های بودجه‌ای هم از ۵۶/۷ درصد به ۷۰/۴ درصد محصول ناخالص داخلی رسیده است. این ارقام به وضوح نشانه بزرگ شدن بدون توقف دولت در اقتصاد کشور است که امری بسیار نگران کننده است، به ویژه آن که در سه سال گذشته دولت پیوسته اعلام داشته است که ابعاد دولت را می‌خواهد کاهش دهد.

جدول ۵- نسبت درآمد و هزینه‌های بودجه‌ای به قیمت ثابت

(واحد: درصد)

به محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت

هزینه سرمایه گذاری	هزینه جاری	هزینه کل	مالیات	درآمد	
۱۷/۷۰۵۳	۳۸/۹۸۲۶	۵۶/۶۸۷۲	۱۹/۳۷۴۳	۴۸/۵۷۹۳	۱۳۷۰
۱۵/۷۳۹۱	۴۱/۶۷۴۹	۵۷/۴۱۳۹	۲۰/۱۵۱۶	۵۲/۷۵۸۱	۱۳۷۱
۲۹/۹۸۳۵	۵۶/۶۱۰۱	۸۶/۵۹۳۶	۱۶/۸۳۷۵	۸۳/۹۵۶۰	۱۳۷۲
۲۷/۳۷۸۰	۵۹/۸۸۲۳	۸۷/۲۶۰۳	۱/۶۵۹۳	۸۸/۲۶۲۶	۱۳۷۳
۲۴/۸۹۳۷	۵۴/۹۷۰۸	۷۹/۸۶۴۴	۱۴/۱۳۱۰	۸۰/۳۳۶۹	۱۳۷۴
۲۵/۸۳۷۱	۵۰/۵۲۷۶	۷۶/۳۶۴۸	۱۶/۸۹۱۶	۷۱/۶۴۷۷	۱۳۷۵
۲۲/۷۵۹۱	۴۹/۹۹۲۸	۷۲/۷۵۲۰	۱۹/۲۸۳۲	۶۹/۵۶۲۴	۱۳۷۶
۱۶/۰۶۷۸	۴۹/۳۷۶۰	۶۵/۴۴۳۸	۱۷/۲۳۱۵	۴۹/۵۷۵۲	۱۳۷۷
۱۸/۷۰۲۲	۵۱/۱۵۳۶	۶۹/۸۵۵۸	۱۹/۳۶۹۴	۷۰/۹۱۳۷	۱۳۷۸
۱۶/۶۹۳۶	۵۳/۷۸۶۸	۷۰/۴۸۰۳	۲۱/۴۹۸۶	۶۹/۸۸۵۲	۱۳۷۹
۱۸/۳۶۶۷	۵۵/۳۶۱۶	۷۳/۷۲۸۳	۲۳/۷۱۵۶	۷۳/۰۵۶۴	۱۳۸۰
۲۱/۲۸۴۲	۵۱/۱۱۹۹	۷۰/۴۰۴۰	۱۷/۲۸۵۸	۶۰/۹۵۷۶	متوسط

افزایش نسبت مالیات به محصول ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت از ۱۹/۴ درصد به ۲۳/۷ درصد نشان‌دهنده‌ای است که دولت توانسته است به تدریج ابعاد دریافت مالیات را گسترش دهد. بالا رفتن نسبت هزینه‌های جاری دولت به محصول ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت ۳۹ درصد به ۵۵ درصد و بالا رفتن محدودتر نسبت هزینه‌های سرمایه‌گذاری از ۱۷۰/۷ درصد به ۱۸/۴ درصد نشان می‌دهد که بزرگ شدن دولت با گسترش حضور دولت در فعالیت‌های توسعه‌ای همراه نشده است. در طول دوره به طور متوسط نسبت هزینه‌های جاری به محصول ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت معادل ۵۱/۱ درصد و نسبت هزینه‌های عمرانی به محصول ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت برابر ۲۱/۳ درصد بوده است. به این ترتیب، دولت بیش از دو سوم بودجه فزاینده خود را صرف هزینه‌های جاری کرده است.

در ارزیابی نهایی، بودجه‌های دولت روندی گسترش‌یافته داشته است که نشان می‌دهد دولت در همه حال در اقتصاد ملی بزرگ شده است. این روند خلاف خواسته اعلام شده برنامه سوم و مخالف با اصول مصوب در بودجه‌های سال‌های اخیر بوده است. به نظر می‌رسد که دست کم یک دلیل تداوم چنین وضعی، فقدان معیارهایی باشد که با کمک آن دولت بتواند ابعاد خود را پیوسته اندازه بگیرد و از بزرگ شدن بی‌رویه بودجه جلوگیری نماید.